

منبع شناسی محیط زیست
سرزمین گرگان

پیش گفتار:

دکتر بهرام کیابی

گردآورندگان:

مهندس رمضانعلی قائمی، دکتر مزدک دربیکی

سرشناسه: قائمی، رمضانعلی، ۱۳۲۵

عنوان و نام پدیدآور: منبع‌شناسی محیط‌زیست سرزمین گرگان / گردآورندگان رمضانعلی قائمی، مزدک دربیکی؛ پیش‌گفتار بهرام کیایی

مشخصات نشر: تهران: پیک ریحان، ۱۳۹۳

مشخصات ظاهری: ج ۱.

شابک: دوره: ۴-۱۷-۷۴۸۷-۶۰۰-۹۷۸-۶۰۰-۷۴۸۷-۱۶-۷ ج ۷-۱۶-۷۴۸۷-۶۰۰-۹۷۸-۶۰۰-۷۴۸۷-۱۶-۷

وضعیت فهرست نویسی: فیا

موضوع: علوم زیست‌محیطی - ایران - گلستان (استان) - کتابشناسی

شناسه افزوده: دربیکی، مزدک، ۱۳۵۷

شناسه افزوده: حسن‌زاده کیایی، بهرام، ۱۳۲۸، مقدمه‌نویس

رده بندی کنگره: ۱۳۹۳ ق ۸/۲۵۸۶۱

رده بندی دیویی: ۳۰۱۳۱/۰۱۶

شماره کتابشناسی ملی: ۳۶۴۵۷۶۹

منبع‌شناسی محیط‌زیست سرزمین گرگان

(جلد نخست)

گردآورندگان: مهندس رمضانعلی قائمی و دکتر مزدک دربیکی / پیش‌گفتار: دکتر بهرام کیایی / ساختارسازی و ویرایش منابع:

وحیده بارجیان / طرح جلد: علیرضا شیرنگی / اجرای جلد: جواد سلطانی / ناشر: پیک ریحان / چاپ نخست: سال ۱۳۹۳ /

چاپ: غنچه گرگان / قطع وزیری / ۱۹۲ صفحه / شمارگان: ۱۰۰ / نسخه / قیمت: ۱۵۰۰۰۰ ریال

شابک: ۷-۱۶-۷۴۸۷-۶۰۰-۹۷۸-۶۰۰-۷۴۸۷-۱۶-۷ / شابک دوره: ۴-۱۷-۷۴۸۷-۶۰۰-۹۷۸-۶۰۰-۷۴۸۷-۱۶-۷

«نقش سرو طرح جلد برگرفته از خانه هزارجریبی، روستای سرخ‌گریوه، دوره قاجار، اجرا با تکنیک گچ و خاک»

بر پایه قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان، تمام حقوق مادی و معنوی این اثر برای اداره کل حفاظت محیط‌زیست استان گلستان محفوظ است. چاپ‌های بعدی، تکثیر و تولید دوباره این کتاب به طور کلی و جزئی و به هر شکل (مانند کپی، صدا و تصویر، نرم‌افزار، وبسایت، و سایر موارد) بدون اجازه کتبی، ممنوع است و پیگرد قانونی دارد.

فهرست

عنوان	صفحه	شناسه
پیش گفتار نخست	۷	-
پیش گفتار نویسندگان	۹	-
درباره نویسندگان	۱۳	-
راهنمای کتاب	۱۵	-
کتاب‌ها	۱۷	۱-۱۴
پایان نامه‌ها	۲۳	۱۵-۱۸۸
مقاله‌ها	۶۳	۱۸۹-۳۹۹
طرح‌ها	۱۰۷	۴۰۰-۴۸۸
منابع	۱۲۷	-
نمایه‌ها	۱۲۹	-
خلاصه انگلیسی	-	-

ایران سرزمینی است با تنوع زیستی خیره‌کننده که در مقایسه با بسیاری از کشورهای جهان، از غنای اکوسیستمی و تنوع گونه‌های گیاهی و جانوری ارزشمند و قابل توجهی برخوردار است و اکوسیستم‌های جنگلی، تالابی، رودخانه‌ای، دریاچه‌های شیرین و شور، کوهساری و با آب و هوایی بسیار متنوع، از جنوب تا شمال و شرق تا غرب را در خود جای داده است.

با توجه به توسعه مراکز آموزش محیط زیست، زیست‌شناسی و اکولوژی در دهه‌های اخیر و گسترش تحقیقات در این زمینه‌ها، تعجب‌آور نیست که با افزایش چشم‌گیر مطالعات و پژوهش‌های گسترده در این زمینه مواجه هستیم. مایه بسی تأسف است که قشر بزرگ علاقه‌مندان به حفظ ذخائر زیستی کشور به دلیل عدم دسترسی به پژوهش‌ها، از آن‌ها بی‌اطلاع و بی‌خبرند. متأسفانه بخش عمده‌ای از تحقیقات دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی کشور، هنوز به شکل مقاله در مجلات علمی پژوهشی فارسی و انگلیسی به چاپ نرسیده‌اند و به همین دلیل نیز گروه بزرگی از علاقه‌مندان و جویندگان این مقالات، مرجع مناسبی برای دسترسی و بهره‌گیری از آن‌ها ندارند.

دانستن مطالعات و تلاش‌هایی که در پهنه گسترده طبیعت ایران صورت گرفته و آشنایی با کاستی‌ها و تنگناهایی که در راستای انجام تحقیقات طولانی‌مدت و پایش نوسانات و تغییرات وجود دارد، می‌تواند تسهیل‌کننده ارائه پیشنهادها و جدید و هدفمند باشد و از تکرار بسیاری از پژوهش‌های غیرضروری ممانعت نماید. اطمینان یافتن از سودمند و کاربردی بودن تحقیقات از فوائد باارزش دسترسی به مطالعات گذشته است و درس‌آموختن از روند تغییرات اکوسیستم‌های کشور، می‌تواند چراغ راه مطالعات هدفمند و مفید برای کشور باشد.

با عنایت به افزایش روزافزون مراکز آموزش عالی در سرتاسر کشور و با توجه به این‌که عدم دسترسی به بسیاری از مطالعات انجام شده، خود معضل بزرگی فرا روی محققین جوان کشور است، لذا بدون شک، گردآوری و تدوین آن‌چه که تاکنون صورت گرفته و توجه به پیشنهادهای محققین قبلی، از ارکان اصلی پژوهش است.

با آگاهی از این موضوع و نکته‌ای که در اجرای تحقیقات هدفمند و مفید برای کشور، بسیار مهم و کلیدی است، یقیناً راه پژوهش هموارتر می‌شود و این دقیقاً همان هدف گران‌سنگی است که محقق گران‌قدر آقای مهندس رمضانعلی قائمی به همراه همکار محترمشان جناب آقای دکتر مزدک ذریبکی به دنبال آن بوده و کتاب ارزشمند حاضر که دربرگیرنده مجموعه مطالعات انجام شده در استان گلستان است را پدید آورده‌اند. آقای مهندس قائمی که خود از پژوهشگران گران‌قدر هستند و با بیش از چهار دهه تحقیقات محیط زیستی در سطح استان، فعال و کوشا بوده‌اند، با همراهی آقای دکتر ذریبکی که خود از علاقه‌مندان شناخته‌شده عرصه حفاظت محیط زیست هستند، اقدام به تدوین کتاب حاضر نموده‌اند که نه تنها برای آگاهی از پژوهش‌های انجام شده در این استان، بلکه از اهمیتی مثال‌زدنی و منحصر به فرد برای تمام ایران‌زمین برخوردار است.

مطالعه این کتاب را به تمام دوست‌داران طبیعت ایران و به‌خصوص دانشجویان رشته‌های محیط‌زیست، منابع طبیعی و زیست‌شناسی توصیه می‌کنم. با آرزوی موفقیت‌های بیشتر برای پدیدآورندگان کتاب منبع‌شناسی سرزمین گرگان، آقایان مهندس قائمی و دکتر ذریبکی.

بهرام کیابی

عضو هیات علمی دانشگاه شهید بهشتی

یکی از بحث‌های مهم در دنیای علم، داده‌های علمی است. بر پایه منطق «خواندن، اندیشیدن، نوشتن»، بدون آگاهی از کارهای دیگران نمی‌توان به پژوهشی دست زد. هر کس برای انجام کار پژوهشی باید از پیشینه پژوهش‌هایی مانند آن در سراسر دنیا آگاهی کافی داشته باشد تا بتواند تحقیقی سودمند و پذیرفتنی ارائه کند. در بسیاری موارد، این کار به دلیل پراکندگی گسترده منابع علمی، شدنی نیست یا بسیار دشوار است. از این رو، دسترسی به داده‌های هر رشته از علوم به موضوعی مهم تبدیل شده است. از سوی دیگر، بسیاری از این اطلاعات مهم، رایگان نیست. جستجوهای اینترنتی نشان می‌دهد برای دسترسی به تازه‌ترین اطلاعات روز باید هزینه زیادی پرداخت کرد. بنابراین برای هر پژوهشگر، دسترسی به اطلاعات سودمند و یکپارچه با هزینه مناسب، امری لازم و حیاتی به شمار می‌آید.

اما سال‌هاست در ایران، مشکل نبود منابع اطلاعاتی قابل اعتماد در رشته‌های گوناگون علمی به چشم می‌خورد. اگرچه برخی شاخه‌های علوم انسانی کتاب‌نامه‌هایی قابل توجه منتشر کرده و بخشی از کمبود منابع اطلاعاتی خود را پوشش داده‌اند، اما این کمبود در سایر علوم بیشتر به چشم می‌خورد و در حوزه محیط زیست، به ظاهر کتاب رسمی در این باره وجود ندارد. البته تعداد انگشت‌شماری منابع اطلاعاتی مانند پایان‌نامه، تدوین شده که در سطح پژوهش‌های دانشگاهی و کوچک‌مقیاس بوده است. این موضوع درباره منبع‌شناسی محیط زیست در سطح یک استان یا منطقه هم صدق می‌کند و تا به امروز، کتابی که به شکل رسمی به گردآوری این داده‌های مهم پرداخته باشد، دیده نشده است.

در حقیقت این کتاب، نخستین کتاب از مجموعه منبع‌شناسی محیط‌زیست سرزمین تاریخی گرگان (هیرکان، ورکان و جرجان تاریخی و استان گلستان کنونی) است و اندیشه نگارش آن به بیش از یک دهه پیش باز می‌گردد. نویسندگان این کتاب هر کدام به شکل جداگانه و با توجه به پیشینه کاری و پژوهش‌های خود در منطقه، به گردآوری منابع مرتبط با این سرزمین پرداخته بودند و سه سال پیش تصمیم گرفتند این منابع به شکل مشترک و در قالب یک

مجموعه منتشر شود تا بر پایه اصل گردش آزاد اطلاعات، هم داده‌هایی ارزشمند در اختیار سایر پژوهشگران قرار گیرد و هم این گفته سعدی شیرین سخن عملی شود که:

غرض نقشی‌ست کز ما بازماند که هستی را نمی‌بینم بقایی

بی‌گمان این کتاب به عنوان نخستین جلد از این مجموعه، کامل نیست و جلد‌های آینده آن هم این‌گونه نخواهد بود، زیرا با توجه به اهمیت محیط زیست این سرزمین و نیز وجود دانشگاه‌های معتبر و گوناگون و رشته‌های تخصصی نزدیک به حوزه محیط‌زیست، پژوهش‌های بسیاری در این حوزه انجام و به داده‌های مختلف (مانند اسناد و نرم‌افزارهای چندرسانه‌ای) افزوده می‌شود. به طوری که هم‌اکنون که این سطرها نگاشته می‌شود، بخشی از منابع جلد دوم در حال آماده‌سازی است. در ضمن با توجه به گستره منابع گوناگون، این مجموعه «منبع‌شناسی» نام‌گذاری شد که واژه‌ای به مراتب رساتر از «کتاب‌شناسی»، «کتاب‌نامه»، «ماخذشناسی» و مانند این‌هاست.

و اما این جلد از مجموعه، ۱۸۸ عنوان منبع اطلاعاتی شامل ۱۴ کتاب، ۱۷۴ پایان‌نامه، ۲۱۱ مقاله، و ۸۹ طرح پژوهشی به زبان‌های فارسی، انگلیسی و آلمانی را دربردارد که گستره زمانی آن ۱۰۳ سال (سال‌های ۱۲۹۰ تا ۱۳۹۳ خورشیدی) است. این منابع یا به شکل ویژه درباره این سرزمین نوشته شده‌اند یا این که بخش بزرگ یا مهمی از مطالب آن‌ها از دیدگاه علمی به این منطقه اختصاص دارد.

طبیعی‌ست اطلاعات بسیاری در گوشه و کنار وجود دارد که از آن‌ها آگاه نیستیم یا به آن‌ها دسترسی نداریم، بنابراین از استادان، پژوهشگران، دانشجویان و همه دوست‌داران محیط‌زیست، صمیمانه خواهشمندیم پژوهش‌های خود و یا سایر منابع اطلاعاتی مربوط به این سرزمین که می‌شناسند را همراه با توضیح و مدارک و مستندات آن به نشانی mdorbeiki@gmail.com یا www.icer.ir بفرستند تا در جلد‌های بعدی چاپ شود و دیگران نیز بهره ببرند؛ چون این کتاب برای همه کسانی که می‌خواهند درباره محیط‌زیست سرزمین ایران پژوهش کنند یا اطلاعات سازنده‌ای از آن داشته باشند، سودمند خواهد بود. همچنین نگارندگان کتاب آماده دریافت هر

گونه نظر، پیشنهاد و انتقاد سازنده و منطقی هستند و از آن استقبال می‌کنند تا در چاپ‌های بعدی گنجانده شود.

و در پایان، چاپ کتاب بدون یاری بزرگوارانه این همراهان، ممکن نبود. بنابراین صمیمانه سپاسگزاریم از:

آقای دکتر بهرام کیابی (استاد دانشگاه شهید بهشتی) برای نگارش پیش‌گفتار؛ آقایان دکتر اسماعیل مهاجر، مهندس مجتبی حسینی و مهندس وحید خیرآبادی (به ترتیب: مدیر کل، معاونت نظارت و بایش، و رئیس اداره نظارت بر امور حیات وحش اداره کل حفاظت محیط‌زیست استان گلستان) برای پشتیبانی چاپ؛ آقای محمود اخوان مهدوی (پژوهشگر اسناد و تاریخ گرگان) برای همراهی اولیه در شناسایی منابع؛ خانم وحیده بارچیان (دستیار پروژه) برای ساختارسازی و ویرایش منابع؛ آقایان علیرضا شیرنگی (مشاور هنری) و جواد سلطانی (طراح) برای طراحی و اجرای جلد؛ کارکنان اداره کل حفاظت محیط‌زیست استان گلستان برای ارائه طرح‌های پژوهشی و آقای احمد خواجه‌نژاد (مدیر نشر پیک ریحان) برای پشتیبانی فنی نشر.

رضانعلی قائمی، مزدک ذریبکی

زمستان ۱۳۹۳ خورشیدی

پی‌نوشت:

نقل قول از این کتاب به شرط ارائه منبع، آزاد است و شیوه ارجاع به شکل زیر خواهد بود:

قائمی، رضانعلی، و ذریبکی، مزدک. (۱۳۹۳). منبع‌شناسی محیط‌زیست سرزمین گرگان. گرگان: پیک ریحان.